

ZABEZPEČENIE OCHRANY LESOV SR, š. p., BANSKÁ BYSTRICA V PRIEBEHU A PO SPRACOVANÍ SMRŠŤOVEJ KALAMITY Z 11. NOVEMBRA 2004

Igor Olajec, Ján Kovalčík

Úvod

Za účelom zvládnutia náročnej situácie vzniknutej dňa 19. novembra 2004, ktorú si vynútila veterná smršť a následne zničila, poškodila lesné komplexy v regiónoch odštepných závodov Beňuš, Čierny Balog, Liptovský Hrádok, Námestovo, Revúca, Rožňava v rozsahu 1,7 mil. m³ kalamitného dreva, bolo potrebné ihneď s nástupom roka 2005 vykonať celý rad opatrení.

Už popri priebežnom spracovávaní živeľnej kalamity v roku 2005 sme sústredili úsilie do aktualizovania ochranných a obranných činností, ktoré tvoria základňu stupňujúcich sa požiadaviek a nárokov pre roky 2006 a 2007, kedy **atak** podkôrných a drevokazných škodcov v kalamitiskách na okolité nepoškodené ihličnaté lesné porasty bude vrcholiť.

Všetky ochranné a obranné opatrenia, ktoré postupne realizujeme v jednotlivých odštepných závodoch vychádzajú z doteraz platných legislatívnych noriem, opatrení, príkazných listov a metodických usmernení.

Jedná sa o :

- Vyhlášku MP SR č. 244 zo 4. júla 1997 o vyznačovaní a evidencii ťažby dreva.
- Organizačné zabezpečenie monitorovania škodlivých činiteľov a vykonávanie ochranných a obranných opatrení na kalamitných plochách ev. č. 445/97-210
- Metodické usmernenie organizácie k zabezpečovaniu ochrany lesov proti antropogénnym a prírodným škodlivým činiteľom: LSR, š. p. č. 86/2000-210.

V dôsledku už získaných poznatkov a skúseností zo spracovania kalamít veľkého rozsahu z minulosti je dôležité ihneď od začiatku roka nastúpiť intenzívnu prípravu na aktívny a nekompromisný boj s podkôrnými a drevokaznými škodcami, ako aj s ostatnými biologickými škodcami lesných porastov.

K uvedenému účelu bolo potrebné zo strany OZ vykonať nasledovné opatrenia:

- Zinventarizovať plochy s predpokladaným výskytom ohnisk podkôrných a drevokazných škodcov živých chrobačiarov v ležiacej i stojacej kalamitnej hmote na poškodených kalamitných plochách veternou smršťou.
- Vypracovať projekty ochrany a obrany proti podkôrným a drevokazným škodcom podľa JPRL v členení jednotlivých metód boja (klasická feromónová kombinovaná, otrávené pasce, vrátane návrhov na leteckú a pozemnú ochranu a obranu).
- Na spracované plochy po sústredenej kalamite navrhnuť usporiadanie lapačových bariér.
- Personálne a organizačne pripraviť na kalamitných Lesných správach podkôrnikovských pozorovateľov, aby obrana proti podkôrnikom a drevokazným škodcom bola kvalifikovane realizovaná s cieľom za každú cenu zabrániť premnoženiu podkôrným a drevokazným škodcom.

Ochranné a obranné opatrenia smerované na rok 2005 a ďalšie roky vychádzali a vychádzajú z vopred pripraveného súborného materiálu vypracovaného špecialistami Lesníckej ochrannárskej služby a Lesov SR, š. p. pod názvom „Stratégia boja proti hmyzím škodcom v OZ postihnutých veternou smršťou zo dňa 19. novembra 2004“.

Priame ochranné a obranné opatrenia

Úlohy pre rok 2005 a 2006 boli podrobne stanovené alternatívnymi riešeniami. Do vývratísk a polomových plôch pred začiatkom rojenia škodcov boli navrhnuté nasledovné lokalizačné opatrenia:

- Zabezpečiť časovú postupnosť spracovávania kalamity s prednostným spracovaním porastov, ktorým by v krátkom intervale hrozilo nebezpečenstvo premnoženia podkôrneho hmyzu.
- Nespracovanú roztrúsenú a sústredenú kalamitu menšieho rozsahu (20–50 kmeňov) využiť na vnaďenie pred začiatkom rojenia tak, aby 2–5 ľahko prístupných ležiacich smrekov bolo priamo navnadené feromónovými odparníkmi na lykožrúta smrekového a lykožrúta lesklého.
- Sústredenú kalamitu väčšieho rozsahu rozčleniť do pracovných polí tak, aby tieto mohli slúžiť pri navnadení feromónovými odparníkmi ako sústreďovacie transekty pre podkôrných škodcov.
- Pred začiatkom rojenia podkôrníkov navnadené kmene feromónovými odparníkmi ošetriť syntetickými pyretroidami (Cyples – 1,5 % zafarbený, Vaztak 10EC – 0,7 %) tak, aby boli vizuálne odlišné od ostatných kalamitných stromov.
- Lokality po spracovanej sústredenej kalamite obariérovat' zostavami feromónových lapačov vybavených príslušnými feromónmi na lákanie všetkých druhov podkôrných škodcov.
- Na lokality sústreďovania sortimentov, lesných skládok a provizórnych skladov sortimentov zavčasu na jar, v poslednej dekáde marca, inštalovať a prevádzkovať feromónové lapače na lákanie a odchyt drevokaza čiarkovaného.
- V roztrúsenej kalamite prednostne spracovávať zlomy. Životaschopné vývraty využiť na klasické lapáky.
- Vymedziť plochy s vysokou populačnou hustotou lykožrútov z predchádzajúceho roka za účelom uprednostnenia leteckej aplikácie v najrizikovejších lokalitách možného premnoženia lykožrútov
- V sústredenej kalamite prostredníctvom leteckej techniky aplikovať povolené prípravky Vaztak 10 EC, Fury 10 EW registrované pre leteckú aplikáciu v lesoch, v koncentrácii 0,3 % s prídavkom farbiva Scolycid C (1 %).
- Všetku nespracovanú roztrúsenú kalamitnú hmotu pozemne ošetriť povoleným registrovaným prípravkom Cyples v 1,5 % koncentrácii s farebným odlíšením.

Realizované opatrenia v roku 2005

Aby sme predišli predpokladanej hrozbe z premnoženia podkôrných a drevokazných škodcov v poškodených a zničených lesných porastoch veternou smršťou z 19. novembra 2004, ihneď popri zisťovaní a lokalizovaní množstva kalamity a spresňovaní smršťou zasiahnutých JPRL pod gestorstvom a za podpory LOS sme súbežne rozvinuli administratívu žiadostí za účelom povoľovacích konaní na Obvodné úrady životného prostredia. Písomné žiadosti boli vypracované za účelom povolení sprístupnenia kalamitných plôch, povolení na aplikáciu pozemných aj leteckých chemických ošetrení na lokality kalamitou postihnuté porasty. Po absolvovaní komplikovaných jednaní s orgánmi ochrany prírody časť našich požiadaviek nebola vedome akceptovaná, najviac v oblasti sprístupnenia kalamitných plôch nedostupných pre spracovanie najmä v NP Nízke Tatry a tým zo strany ochrany prírody umelo vytvárané riziko nebezpečia ohrozenia z premnoženia podkôrných škodcov a zničenia aj tých okolitých porastov, ktoré veternú smršť bez ujmy prežili. Časť našich žiadostí dotýkajúcich sa obranných asanačných opatrení, najmä pozemných chemických ošetrení roztrúsenej kalamity po porastových plochách bola akceptovaná súhlasnými Rozhodnutiami. Obdobne boli posúdené aj žiadosti o chemickú leteckú aplikáciu.

V dňoch 20.–23. 7. 2005 bola v súlade s rozhodnutiami Ob. ÚŽP vykonaná letecká chemická aplikácia vrtuľníkom Mi-2. Aplikovaný bol obranný insekticíd Vaztak 10 EC v koncentrácii 0,5 % na 100 litrov vody. Vrtuľníkom boli ošetrené proti podkôrnym a drevokazným škodcom všetky stojace porastové steny sústredených kalamít v piatich LHC odštepného závodu Beňuš na rozlohe 404 ha.

Vo všetkých OZ postihnutých veternou smršťou, (Beňuš, Č. Balog, L. Hrádok, Námestovo, Revúca, Rožňava), najmä v porastoch s roztrúsenou kalamitou bola zrealizovaná pozemná chemická aplikácia farebne upraveným prípravkom Cyples v 1,5 % koncentrácii. Celkom bolo chemicky ošetrené 210 000 m³ roztrúsenej kalamitnej hmoty.

Všetky chemické obranné aplikácie boli vykonané v súlade so „Stratégiou boja proti hmyzím škodcom v OZ postihnutých veternou smršťou zo dňa 19. novembra 2004“, opatreniami vypracovanými v spolupráci LOS a Lesmi SR, š. p., GR Banská Bystrica, ako aj v súlade s rozhodnutiami orgánov ochrany prírody a krajiny a konkrétnymi stanoviskami LOS.

Súbežne s postupom spracovania smršťovej kalamity boli realizované aj obranné opatrenia. V kalamitných OZ bolo lapačovou technológiou, pomocou bariérového rozostavenia feromónových lapačov, ihneď na plochách po spracovanej kalamite prevádzkovaných celkom 12 284 kusov lapačov THEYSOHN. Do konca septembra v bariérach ako aj v individuálnych lapačoch bolo celkom odchytené 120, 2 mil. ks lykožrúta smrekového a 164,0 mil. ks lykožrúta lesklého. Takmer 70 miliónové odchyty boli zaznamenané pri obidvoch druhoch podkôrníkov v OZ Beňuš a OZ Čierny Balog. V OZ Rožňava odchyť lykožrúta lesklého dosiahol takmer 90 miliónovú početnosť.

Vo všetkých prevádzkovaných feromónových lapačoch boli založené prevažne feromóny Pheroprax a na lykožrúta smrekového a Chalcoprax na lykožrúta lesklého.

Kalamitné OZ	Počet lapačov THEYSOHN	Odchytené podkôrníky		Celkom podkôrný škodcovia
		Lykožrút smrekový	Lykožrút lesklý	
Beňuš	3 975	7 704 155	61 665 131	69 369 286
Čierny Balog	3 045	15 507 800	53 138 690	68 646 490
Námestovo	1 761	4 923 305	4 442 514	9 365 819
Liptovský Hrádok	1 779	9 580 726	6 642 486	16 223 212
Revúca	647	4 219 660	26 644 422	30 864 082
Rožňava	1 077	78 303 735	11 428 240	89 731 975
Celkom	12 284	120 239 381	163 961 483	284 200 864

Z nedostupných kalamitných lesných porastov, ktoré predstavovali premnožené ohniská podkôrníkov boli celé stromy napadnuté škodcami aj s korunami vyvozené pomocou vrtuľníkovej technológie – vrtuľníka Mi-8 na sústreďovací medzisklad, na ktorom bolo kalamitné drevo rozmanipulované na sortimenty a drevnú štiepku. Realizovaným opatrením sme odľahčili lokality od podkôrných škodcov a tým znížili potenciálne riziko ďalšieho rozšírenia podkôrníkových ohnísk v priľahlých porastoch.

Uvedená technológia bola použitá v OZ Námestovo, na LS Oravská Polhora a v OZ Beňuš LS Červená Skala. Vrtuľníkom Mi-8 bolo celkom priblížené 3 380 m³ podkôrníkového kalamitného dreva.

Zabezpečenie obrany v roku 2006

Aj napriek dlho trvajúcej zime bude obrana lesných porastov na jar 2006 zrealizovaná podľa rozpracovanej „Stratégie boja proti hmyzím škodcom v OZ postihnutých veternou smršťou zo dňa 19. 11. 2004“ a v nej podľa predpokladaných úloh pre rok 2006.

Na miestach po spracovanej kalamite počítame s nasadením a intenzívnym prevádzkovaním bariérových zostáv feromónových lapačov so zameraním sa na ochranu a obranu porastových stien.

Do nastupjúcej sezóny navrhujeme zvýšiť počet prevádzkovaných feromónových lapačov Theysohn, Bohm plast o asi 2 000 ks.

Na miestach kde doposiaľ nie je kalamita spracovaná podkôrníkoví pozorovatelia zvýšeným dozorom dohliadnu na prednostné spracovanie vznikajúcich živých chrobačiarov, na ich vyťaženie a asanáciu.

Pri spracovávaní kalamity stromovou metódou, tiež v lokalitách, kde to terénne podmienky budú dovoľovať navrhujeme, aby zvyšky po ťažbe boli spracovávané technológiou štiepkovania. Zvyšky ktoré sa spracovať uvedenou technológiou nedajú a sú atraktívne pre podkôrných škodcov budú

asanované chemicky, alebo ak to prírodné a klimatické podmienky dovoľia aj pálením pri dodržaní všetkých protipožiarnych opatrení.

Vytypujeme a označíme stupeň a mieru poškodenia chránených území v ktorých je nutné vykonať potrebné obranné opatrenia proti hmyzím škodcom. V poškodených lokalitách podľa stupňa ochrany navrhujeme v spolupráci s LOS druh a spôsob cielej obrany, ktorú budeme vyžadovať zabezpečiť príslúchajúcim orgánom ochrany prírody.

Ing. Igor Olajec, Ing. Ján Kovalčík, CSc.

Lesy Slovenskej republiky, š. p., generálne riaditeľstvo, Nám. SNP 8, 975 66 Banská Bystrica, e-mail: olajec@lesy.sk; kovalcik@lesy.sk

---